

ОФІЦІЙНА ПОЗИЦІЯ ЦЕРКВИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ БІОМЕТРИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

**Доповідь Голови Богословсько-канонічної комісії УПЦ Архієпископа
Августина (Маркевича),**

оголошена на виконання благословення Священного Синоду УПЦ

на прес-конференції в агенції УКРІНФОРМ

31 травня 2013 р.

З розвитком науки та технологій кардинально змінюється суспільство: вдосконалюється побут, впроваджуються нові підходи до управління державою, трансформуються ідеології, незмінною залишається лише Правда та Істина, носієм якої вже майже 2000 років є Свята Соборна Апостольська Церква. Вона має висловлювати свою позицію стосовно подій, що мають місце в нашому житті, давати оцінку реаліям сьогодення, виходячи з Вічних Цінностей, із заповідей Спасителя світу Ісуса Христа, незважаючи на те, який статус має вона в державі.

Одним з викликів сьогодення є ідентифікація особистості з використанням числових ідентифікаторів, примушення до надання згоди на обробку персональних даних та впровадження біометричних документів. (Далі «біометричними» називатимемо документи, введення в дію яких передбачається Законом України № 5492 від 20.12.2012 р. «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»).

Церква неодноразово звертала свою увагу на дані питання та висловлювала

застереження з приводу розвитку технологій обліку громадян та їх персональних даних.

Зокрема, 4 лютого 2013 року Освященим Архієрейським Собором Руської Православної Церкви було прийнято документ «*Позиція церкви з зв'язку з розвитком технологій обліку та обробки персональних даних*», де сформульовано позицію Церкви щодо таких нововведень.

Хоча внутрішньоцерковна дискусія, яка містить, за словами апостола Павла (1 Кор., 11-19) різні точки зору, продовжується, позиція Церкви з багатьох аспектів даних питань вже сформована.

Ще на самому початку введення ідентифікаторів особистості в Україні Церква не лише не давала благословення на їх прийняття, а й застерігала суспільство стосовно ризиків їх впровадження, попереджала про можливість перетворення в майбутньому даного ідентифікатора в апокаліптичний знак, описаний в Откровенні Апостола Іоанна Богослова, який називається «тавром антихриста». В Посланні Священного Синоду Української Православної Церкви від 19 травня ще 1998 року підкреслюється: **«Руйнівний антихристовий дух все активніше проникає в наше повсякденне життя шляхом впертого нав'язування західних цінностей: ідолів комфорту, самовпевненості, вседозволеності та іншого. Згідно з Откровенням, в певний час цей процес завершиться царюванням антихриста та відпадінням багатьох від благодаті Божої через прийняття зловіщої згубної печатки... При цьому необхідно пам'ятати, що «тавро антихриста» лише завершить процес відпадіння від Бога та Благодаті Його, що сьогодні тайно звершується в глибині людських сердець. Саме в цьому випадку індивідуальний ідентифікаційний номер, що буде присвоєний кожній людині та нанесений на нього через якусь «незмивну» технологію, дійсно може стати «тавром антихриста»».**

Апокаліптичні сподівання неодноразово за багатовікову історію Церкви були предметом вивчення. Церква, з одного боку, пам'ятає, до яких важких наслідків може призвести невірна оцінка нововведень, що викликають апокаліптичні сподівання, та, з іншого, знає про неприпустимість нехтування такими нововведеннями.

З огляду на це, в своїй Заяві від 7 березня 2000 року Священний Синод РПЦ

наголосив: **«Ніякий зовнішній знак не порушує духовного здоров'я людини, якщо не стає наслідком свідомої зради Христу та попрання віри.** При цьому **«деяке нове «ім'я» у вигляді числа»**, як вказано в цій же Заяві, не повинно бути безальтернативним, а більше того, необхідно **«створення для віруючих можливості не виступати в ролі прохачів про надання індивідуального податкового номеру»**.

З одного боку, використання ідентифікаторів як атрибуту інформаційних систем може бути розцінене як деякий зовнішній по відношенню до людини знак, коли його використання здійснюється інформаційною системою та не передбачає згоди людини на прийняття або використання цього ідентифікатора. Але коли людину примушують надавати згоду на отримання ідентифікатора, і коли він використовується для визначення особистості у повсякденному житті, то ідентифікатор стає новим цифровим ім'ям людини, що може породжувати відповідні духовні наслідки.

Ця ж позиція доноситься в Заяві Священного Синоду РПЦ від 6 жовтня 2005 року, де зокрема вказано: **«Недопустимо в системах обліку присвоювати людям номер, що буде використовуватись замість імені»**.

Святе Письмо чітко зазначає, що апокаліптичні знаки будуть універсальними, обов'язковими для всіх. Саме тому Церква неодноразово наголошувала на необхідності альтернативи будь-яким ідентифікаторам особистості. Наявність альтернативи робить їх необов'язковими, що, в свою чергу, є необхідною відмінністю між ідентифікатором особистості та **«іменем звіру»**, на яке вказано в Откровенні апостола Іоанна Богослова (гл. 13).

З іншого боку, втрата можливості не приймати ідентифікатор особистості або її відсутність лише поглиблює типологічне співпадіння ідентифікатора особистості з обмеженнями апокаліптичних часів, про що йдеться у рішенні Священного Синоду УПЦ від 30.12.2003 року: **«Нинішній процес кодифікації цивільного населення безпосередньо торкається політичної і господарської діяльності громадян. Він впроваджується у формах, що мають типологічний збіг з обмеженнями апокаліптичних часів. При цьому одночасно ігноруються і блокуються реальні альтернативні способи здійснення функцій державного регулювання і контролю в галузі суспільного господарства і політичної діяльності, що викликає у віруючих апокаліптичні паралелі»**.

Сьогодні ми бачимо, що з'являються нові форми ідентифікаторів особистості, а їх використання стає обов'язковим. ІПН змінив свою назву та називається «реєстраційний номер облікової картки платника податків», для людей, що відмовляються від прийняття ідентифікаторів особистості, запропоновано в якості альтернативи використовувати як ідентифікатор особистості «серію та номер паспорта», що не звільняє від використання ідентифікатора особистості, а лише змінює форму останнього. З введенням у дію Закону України № 5492 «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» з'явився новий ідентифікатор особистості «унікальний номер запису в реєстрі».

В Посланні Священного Синоду Української Православної Церкви 1998 року зазначалось, що **«В результаті людина опиниться перед вибором: або прийняти код, без якого існування людини в суспільстві стане неможливим, або відмовитись від нього та, як наслідок, залишитись поза антихристиянським суспільством та підпасти гонінням - такі майбутні події, що відображені в Откровенні святого апостола Іоанна Богослова».**

Архієрейський Собор РПЦ 2013 року стосовно людей, що відмовились від ідентифікаторів особистості, констатував: **«Багато хто з таких людей повідомляють про порушення їх конституційних прав. Нерідко цих людей позбавляють медичної допомоги, пенсій за віком та інших виплат, оформлення інвалідності та різних пільг. Часом вони не можуть здійснювати операції з майном, вступати на навчання чи роботу, вести підприємницьку діяльність, сплачувати комунальні послуги, купувати проїзні документи. В результаті формується цілий клас людей, викинутих зі всіх сфер суспільного та державного життя».**

Тобто час показав, що застереження Церкви про небезпеку впровадження ідентифікаторів особистості є обґрунтованими.

З іншого боку, Церква закликала та закликає до поміркованості в оцінці цих складних процесів та вказує на неприпустимість поділу людей за ознакою наявності або відсутності ідентифікатора особистості. І тому Священний Синод УПЦ у своєму рішенні від 30 грудня 2003 року наголосив: *«Тому ті, хто прийняв ідентифікаційні коди, добровільно або примусово, не повинні*

розцінюватися як відступники від віри. З іншого боку, не слід примушувати приймати коди тих, хто свідомо не хоче цього робити, а у випадку незгоди за чуйність віри зачислити їх до категорії фанатиків чи сектантів».

Також передчасним є намагання визначити сам факт прийняття ідентифікатора особистості такими категоріями як гріх чи не гріх, оскільки точна оцінка гріховності начертання, цього «тавра антихриста», дається Святим Письмом, зокрема: *«... и дым мучения их будет восходить во веки веков, и не будут иметь покоя ни днем, ни ночью поклоняющиеся зверю и образу его и принимающие начертание имени его» (Откр. 14, 11)*. Людина сама має визначити, як їй діяти у питанні прийняття чи не прийняття ідентифікатора особистості, керуючись голосом совісті, на підставі Священного Письма. При цьому потрібно пам'ятати ті застереження, які висловила Церква, та той факт, що Господь в раю заповідав: *«от дерева познания добра и зла не ешь от него, ибо в день, в который ты вкусишь от него, смертью умрешь» (Быт. 2, 17)*, не вказуючи на те, чи буде така дія гріхом, чи ні.

Отже, «Церква, приймаючи участь в дискусії про методи обліку, не виправдовує тих, хто ухиляється від виконання своїх громадянських обов'язків або має злочинні цілі, але захищає право громадян жити в суспільстві у відповідності зі своїми переконаннями та принципами». Це цитата з останнього рішення Собору лютого 2013 року. Неприпустимим є примушення людини до прийняття цифрового або іншого ідентифікатора особистості під виглядом необхідності ведення обліку або під іншими приводами. Також неприпустимо примушення до використання такого ідентифікатора, коли цього не бажає особа, бо примушення до прийняття ідентифікатора особистості є зазіханням на свободу совісті. Будь-які технічні чи технологічні питання мають вирішуватись на технічному рівні, без примушення людини до добровільного прийняття та використання цифрових імен або інших атрибутів, притаманних об'єктам машинного маніпулювання.

Занепокоєння Церкви викликає також примушення громадян до надання згоди на обробку персональних даних, що має місце після набуття чинності Закону України «Про захист персональних даних». Подібна ситуація склалась у різних країнах, що входять до канонічної території Руської Православної

Церкви, незалежно від того, інтегруються вони до Європейського Союзу чи ні. Тому дане питання було винесено на розгляд Архієрейського Собору РПЦ у лютому 2013 року, який, зокрема, підкреслив, що **«У зв'язку з тим, що володіння персональною інформацією створює можливості контролю та управління людиною через різні сфери життя (фінанси, медичну допомогу, сім'ю, соціальне забезпечення, власність та інше), виникає реальна небезпека не лише втручання в повсякденне життя людини, а й внесення спокуси в її душу. Церква розділяє застереження громадян та вважає недопустимим обмеження їх прав у випадку відмови надати згоду на обробку персональних даних»** .

Поняття «персональні дані» та «обробка персональних даних» є термінами із чітко визначеним законом змістом. Зокрема, персональні дані – це будь-яка інформація про людину, а обробка персональних даних – це будь-які операції з такою інформацією. Тому надання кому б то не було права здійснювати будь-які операції з будь-якою інформацією про себе є, щонайменше, необачним.

Законодавство України нікому не надає права вимагати від громадян згоди на обробку персональних даних. Незважаючи на це, мають місце численні випадки, коли відмова від надання згоди на обробку своїх персональних даних є причиною позбавлення громадян їхніх конституційних прав. Людям незаконно відмовляють у видачі документів про закінчення освіти, в соціальних виплатах, піддають іншим формам дискримінації.

Більше того, ситуація складається так, що людину примушують добровільно надавати згоду на обробку персональних даних, що є насиллям над свободою вибору людини та над її волею.

Церква в прийнятому 26 червня 2008 року Архієрейським Собором (РПЦ) документі: **«Основи вчення Руської Православної Церкви про гідність, свободу та права людини» наголосила: «Свобода є одним з проявів образу Божого в людській природі... за цієї підстави в своїй пастирській та духовницькій практиці Церква бережно відноситься до внутрішнього світу людини та її свободи вибору. Підпорядкування волі людини шляхом маніпуляцій чи насилля певному зовнішньому авторитету розглядається як порушення порядку, встановленого Богом»**.

Свобода волі — це дар Божий, що слугує спасенню душі, але вона також може стати і причиною загибелі людської душі. Людина, яка скеровує свою волю на служіння Богу через виконання заповідей Божих, розумно користується цим даром, піклуючись про вічне. З іншого боку, вимога обмежити волю людини або ж передача права вибору будь-яким способом іншим особам чи інші обмеження волі за згодою особи є служінням віку цьому та догоджанням йому.

«Основи вчення Руської Православної Церкви про достоїнство, свободу та права людини», на які було посилення вище, підкреслюють, що **«СТОЯННЯ В ДОБРІ ТА ІСТИНІ НЕМОЖЛИВЕ БЕЗ СВОБОДИ ВИБОРУ»**.

Саме тому реалізація державних функцій має здійснюватись без примушення людини до надання згоди на обробку персональних даних. Їх обробка має здійснюватись, як і раніше, в межах та на підставі тих Законів України, на підставі яких виникають правовідносини між громадянами та державою. Церква застерігає про серйозну небезпеку для духовного життя людини добровільного обмеження нею свободи вибору шляхом надання згоди на обробку персональних даних.

Наступне питання, що є темою як суспільного, так і Церковного обговорення, це впровадження біометричних документів. Заміна звичайних паперових документів на біометричні відбувається в різних країнах світу: як серед тих, що належать до території канонічної відповідальності Руської Православної Церкви, так і серед країн, що не належать до неї. Фахівці з різних галузей вказують на ризики та небезпеку, які матимуть місце при тотальному впровадженні таких документів. Церква, як і завжди, вивчаючи це чи інше питання, не стоїть на захисті матеріальних благ чи соціальних гарантій, а піклується й опікується спасінням людських душ.

Як свідчить багатовікова історія Церкви, для того, щоб впіймати в згубні тенета, зло часто так майстерно використовує різного роду матеріальні важелі впливу на людей, що й не помітиш того. Так і Спаситель світу Ісус Христос був зраджений через пристрасть до грошей одного з учнів. І тому попередження вірних про небезпеку ситуацій, коли маніпуляції з матеріальними благами можуть мати негативні наслідки для людських душ, є одним із завдань Церкви.

В прийнятому у лютому 2013 року на Архієрейському Соборі РПЦ документі «Позиція церкви з зв'язку з розвитком технологій обліку та обробки персональних даних» зокрема зазначається: **«В суспільстві поширюється обґрунтована, тривога з приводу того, що використання пожиттєвого персонального цифрового ідентифікатора у вигляді коду, карти, чіпу та інше, може стати обов'язковою умовою доступу кожного до усіх життєво важливих матеріальних та соціальних благ. Використання ідентифікатора разом з сучасними технологічними засобами дозволить здійснювати тотальний контроль за людиною без її згоди - відслідковувати її переміщення, покупки розрахунки, здійснення медичних процедур, отримання соціальної допомоги, інші юридичні та соціально значимі дії та навіть приватне життя».**

Трансформація суспільного устрою, коли має місце введення елементів, що здатні слугувати встановленню тотального контролю над людиною, викликає серйозне занепокоєння з боку Церкви, оскільки в тоталітарній державі посягання на свободу волі є нормою. Більше того, в сучасних умовах бурхливого технічного прогресу таке посягання може здійснюватись не лише шляхом здійснення насилля над тілом, а й безпосередньо над душею людини, коли на це є згода людини, усвідомлена нею чи отримана шляхом обману.

З метою попередження введення таких елементів Собором визначено критерії, яким має відповідати документ, що має відношення до особи, а саме: **«Документи, що видаються державою, не мають містити інформації, зміст та призначення яких незрозумілі або приховуються від власника документа, а також символів, які мають кощунний або морально сумнівний характер чи ображає почуття віруючих».**

Біометричні документи в обов'язковому порядку містять машинозчитувану зону, де зашифровано інформацію про особу, яка незрозуміла для власника документа, оскільки розшифрувати її можна лише при наявності спеціального обладнання. А документи з безконтактним електронним носієм містять інформацію, що не лише незрозуміла, а ще й приховується від власника документа, а її зчитування також потребує спеціального обладнання.

В свою чергу, **«недопущення тотального контролю над людиною, над її світоглядним вибором та приватним життям через використання**

сучасних технологій та політичних маніпуляцій» це є основним і одним з важливих завдань Церкви, про які наголошено в резолютивній частині цих «Основ», які були прийняті 26 червня 2008 року теж Архієрейським Собором (РПЦ).

Важливо підкреслити, що всі біометричні документи передбачають обов'язкове прийняття та використання ідентифікатора особистості для всіх без виключення груп осіб, що, як було зазначено вище, може бути небезпечним для духовного життя та дає підстави вбачати типологічну схожість цього ідентифікатора з апокаліптичними знаками.

Як відомо, закінчення земної історії пов'язане з приходом до влади єдиного правителя світу, якого Святе Письмо називає антихристом. Передувати його пришестю будуть події, що описані в Откровенні Апостола і Євангеліста Іоанна Богослова. Однією з таких подій має бути таврування людей міткою, яка має назву «тавро антихриста». Ще «печать» називають. З грецької є кілька варіантів перекладу, основний – «тавро». Святе Письмо описує ознаки цього начертання: *«И он сделает то, что всем, малым и великим, богатым и нищим, свободным и рабам, положено будет начертание на правую руку их или на чело их, и что никому нельзя будет ни покупать, ни продавать, кроме того, кто имеет это начертание, или имя зверя, или число имени его. Здесь мудрость. Кто имеет ум, тот сочти число зверя, ибо это число человеческое; число его шестьсот шестьдесят шесть»* (Откр 13,17-18).

Цифровий ідентифікатор особистості у вигляді «унікального номеру запису в реєстрі» може бути записаним у вигляді «штрих-коду». Його використання в документах стає обов'язковим для всіх без виключень. Наявність машинозчитуваної інформації у документі, що посвідчує особу, робить можливим її ідентифікацію при здійсненні будь-яких операцій купівлі-продажу, де використовується касовий апарат або безготівкові розрахунки. Така ситуація унеможливить купівлю та продаж без наявності ідентифікатора особистості або цифрового імені. У 2003 році Санкт-Петербурзький державний інститут точної механіки і оптики провів експертизу та виявив у штрих-коді число «шість, шість, шість».

Як бачимо, лишається дедалі менше розбіжностей між ідентифікатором особистості та апокаліптичним знаком. Якщо таке начертання, таке тавро нанести на праву руку або чоло людини, то розбіжності взагалі зникнуть.

Звісно, що ця ситуація не може не турбувати Церкву, тому в Рішенні Архієрейського Собору (РПЦ) від 4 лютого 2013 року міститься суворе застереження: **«Церква вважає неприпустимим примусове нанесення на тіло людини будь-яких видимих чи невидимих ідентифікаційних міток, імплантацію ідентифікаційних мікро- та наноелектронних пристроїв в людське тіло»**

Зрозуміло, що також неприпустимою є участь людей у процедурах, де існує така небезпека.

Коли ідентифікація особи за цифровим ідентифікатором стає пов'язаною з виконанням централізованих маніпуляцій з тілом людини, контактних чи безконтактних, для всіх, без жодних виключень, незалежно від віку чи соціального стану, то є підстави говорити про небезпеку маркування людей.

Отже, цілком безпечними для людини з духовної точки зору є і досі залишаються залишаються паперові документи, що не містять цифрового ідентифікатора особистості, інформація в яких зрозуміла та не приховується від власника документа, процедура отримання яких не передбачає здійснення централізованих маніпуляцій з тілом людини, як контактних при знятті відбитків пальців, так і безконтактних при знятті відцифрованого образу обличчя.

-